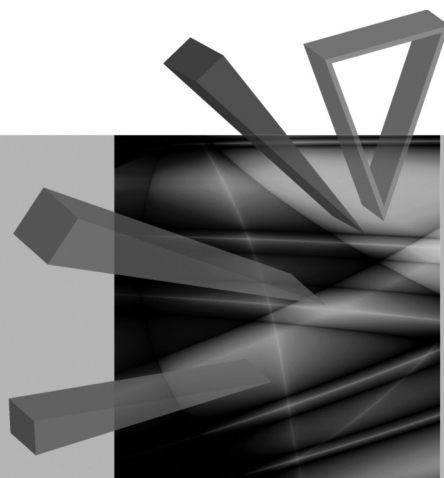

Kształtowanie zrównoważonego rozwoju w reakcji na kryzys globalny

pod redakcją
Andrzeja Graczyka

Recenzenci: Józefa Famielec, Ryszard Janikowski, Dariusz Kielczewski

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia publikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-127-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Część 1. Identyfikacja problemów zrównoważonego rozwoju w warunkach kryzysu globalnego

Bogusław Fiedor: Trwały rozwój a koncepcja społecznej gospodarki rynkowej	13
Stanisław Czaja: Wybrane informacyjne ograniczenia realizacji strategii zrównoważonego rozwoju	30
Zbigniew Dokurno: Procykliczne i antycykliczne oddziaływania kapitału naturalnego w zrównoważonym rozwoju.....	45
Bogdan Piątkowski: Gospodarowanie zasobami odnawialnymi na przykładzie rybołówstwa wolnego dostępu.....	59
Ivan Telega: Rozwój zrównoważony regionów Polski – próba oceny	77
Łukasz Popławski: Rolnictwo ekologiczne w opinii mieszkańców obszarów chronionych województwa świętokrzyskiego	93
Jacek Juzwiszyn: Wirowe modelowanie sprawiedliwości międzypokoleniowej a kryzys globalny	110

Część 2. Kształtowanie lokalnych koncepcji zrównoważonego rozwoju

Zbigniew Brodziński: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w strategiach partnerstw terytorialnych	131
Joanna Czerna-Grygiel: Problemy zrównoważenia konsumpcji w globalnej gospodarce opartej na wiedzy	144
Agnieszka Sobol: Partnerstwo publiczno-prywatne jako instrument realizacji lokalnego rozwoju zrównoważonego w dobie kryzysu światowego	158
Anetta Zielińska: Zrównoważony rozwój na obszarach przyrodniczo cennych – szansa czy zagrożenie?	172

Część 3. Zastosowanie instrumentów ekonomicznych na rzecz równoważenia rozwoju

Zbigniew Jakubczyk: Powiązania pomiędzy podsystemem pozyskiwania środków a podsystemem instytucjonalno-prawnym w systemie finansowania przedsięwzięć ekologicznych.....	185
Anna Dubel: Ubezpieczenia od skutków klęsk żywiołowych	196

Piotr P. Małecki: Preferencje podatkowe z zakresu ochrony środowiska w polskim prawodawstwie	213
---	-----

Część 4. Kształtowanie zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym

Elżbieta Lorek: Znaczenie struktur klastrowych jako narzędzi wzmacniających konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	231
Bożena Ryszawska-Grzeszczak: Zrównoważona konsumpcja jako jedna z szans przełamania kryzysu globalnego	247
Irena Rumianowska: Instytucje nieformalne kształtujące relacje człowiek-środowisko przyrodnicze a wybory i postawy konsumentów polskich....	265
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Edukacja w zakresie rozwoju zrównoważonego na kierunkach ekonomicznych	281
Mariusz Treła: Inicjatywy na rzecz zrównoważonego transportu drogowego .	308
Krzysztof Posłuszny: Odpowiedzialność środowiskowa jako czynnik przewagi konkurencyjnej w warunkach kryzysu	325
Joanna Ejdyś, Halina Kiryluk: Kryzys globalny a rozwój turystyki na przykładzie województwa podlaskiego	336
Justyna Muweis: Znaczenie ekologizacji działalności przedsiębiorstw dla ograniczania skutków kryzysu	351
Dorota Bargiel: Rola społecznej odpowiedzialności biznesu i zrównoważonego rozwoju w ograniczaniu zjawisk kryzysowych	365
Małgorzata Śliczna: Wybrane sposoby stymulowania rozwoju rynku budynków przyjaznych środowisku	374

Summaries

Bogusław Fiedor: Sustainable development and the concept of social market economy	29
Stanisław Czaja: Chosen informative limitations of the realization of the sustainable development strategy	44
Zbigniew Dokurno: Pro-cyclical and countercyclical impact of natural capital on the economic growth.....	58
Bogdan Piątkowski: Management of renewable resources in an open access fishery	76
Ivan Telega: Sustainable development of Polish regions – an attempt to assess	92
Łukasz Popławski: Organic farming in the opinion of the inhabitants of protected areas of Świętokrzyskie Voivodeship.....	109

Jacek Juzwiszyn: Rotary modelling of the justice between generation and global crisis.....	130
Zbigniew Brodziński: Sustainable development of rural areas in territorial partnership strategies.....	143
Joanna Czerna-Grygiel: Problems of sustainable consumption in the knowledge based economy.....	157
Agnieszka Sobol: Public-private partnership as an instrument of local sustainable development in the time of global crisis.....	171
Anetta Zielińska: Sustainable development in the natural valuable areas – a chance or a threat?.....	184
Zbigniew Jakubczyk: The sub-system of acquisition of means and the institutional-legal sub-system within the system of financing of ecological enterprises.....	195
Anna Dubel: Insurance against natural disasters.....	212
Piotr P. Małecki: Tax preferences for environmental conservation in Polish legislation.....	230
Elżbieta Lorek: The importance of cluster structures as tools for enhancing the competitiveness and innovation of economy.....	246
Bożena Ryszawska-Grzeszczak: Sustainable consumption as a chance to overcome a global crisis.....	264
Irena Rumianowska: Informal institutions shaping the relationships: human - natural environment and choices and attitudes of polish consumers.....	280
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Education for sustainable development on economic studies.....	293
Mariusz Trela: Initiatives for sustainable road transport.....	324
Krzysztof Posłuszny: Environmental responsibility as a factor of competitive advantage during the financial crisis.....	335
Joanna Ejdyś, Halina Kiryluk: Development of tourism in Poland and Podlasie Voivodeship during crisis.....	350
Justyna Muweis: The significance of ecologization of enterprises' activity for the limitation results of economic crisis.....	364
Dorota Bargiel: The role of Corporate Social Responsibility and sustainable development in limiting the crisis phenomena.....	373
Małgorzata Śliczna: Chosen aspects of stimulating environment friendly buildings market development.....	385

Anetta Zielińska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ NA OBSZARACH PRZYRODNICZO CENNYCH – SZANSA CZY ZAGROŻENIE?

Streszczenie: Do obszarów przyrodniczo cennych zaliczamy: formy ochrony obszarowej, formy ochrony indywidualnej, ogrody botaniczne i zoologiczne oraz ośrodki rehabilitacji zwierząt, tereny zieleni i zadrzewienia. W chwili obecnej ochrona przyrody i zrównoważone korzystanie z jej zasobów wpływa na harmonijne współistnienie działalności człowieka i przyrody. Obszary przyrodniczo cenne przyczyniają się m.in. do zachowania ekosystemów oraz powstrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej. Są praktyczną koniecznością zarówno dla obecnego, jak i przyszłego pokolenia. W funkcjonowaniu obszarów przyrodniczo cennych upatruje się pewnych zagrożeń, należy jednak zwrócić uwagę na ich niewykorzystany potencjał społeczno-gospodarczy oraz przestrzenny.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, obszary przyrodniczo cenne.

*Ziemi nie odziedziczyliśmy po naszych rodzicach,
Ziemę pożyczyliśmy od naszych dzieci
(Światowa Strategia Ochrony Przyrody, 1985 r.)*

1. Wstęp

Według milenijnej oceny ekosystemy europejskie narażone były w większym stopniu na fragmentację powodowaną działalnością człowieka niż te występujące na innych kontynentach. Na przykład jedynie 1-3% lasów w Europie Zachodniej można sklasyfikować jako „niezakłócone wpływami człowieka”. Od lat 50. ubiegłego wieku Europa straciła ponad połowę terenów podmokłych i większość terenów uprawnych o wysokich walorach przyrodniczych. Degradacji uległy także liczne ekosystemy morskie. Wielu gatunkom europejskim grozi wyginiecie [*Zatrzymanie procesu utraty różnorodności...* 2006, s. 6]. Postępuje stała utrata różnorodności biologicznej, która może wpłynąć niekorzystnie na jakość życia człowieka. Zasoby naturalne, nie tylko Europy, są w dłuższym horyzoncie czasowym zagrożone wyczerpaniem

ze względu na nasilającą się presję człowieka (konsumentów, użytkowników środowiska), która narasta wraz ze wzrostem gospodarczym.

Czy można zapobiec powyższym zagrożeniom? Tak, szansą jest realizacja zrównoważonej gospodarki funkcjonującej w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym, która przyczyni się do rozdzielenia wzrostu gospodarczego od tempa wykorzystania zasobów naturalnych i wzrostu presji na środowisko.

Najczęstszym wskaźnikiem pomiaru postępu gospodarczego jest wzrost PKB. Niestety, nie obejmuje on wielu kluczowych aspektów bogactwa narodowego oraz rozwoju gospodarczego, takich jak zmiany w jakości zdrowia publicznego, powszechność kształcenia czy też zmiany w jakości i ilości naszych zasobów naturalnych [zob. szerzej: *Ekonomia ekosystemów...* 2008, s. 4].

W chwili obecnej ochrona przyrody i zrównoważone korzystanie z jej zasobów wpływa na harmonijne współistnienie działalności człowieka i przyrody. Obszary przyrodniczo cenne przyczyniają się m.in. do zachowania ekosystemów oraz powstrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej. Są one praktyczną koniecznością zarówno dla obecnego, jak i przyszłych pokoleń.

Celem artykułu jest próba zdiagnozowania potencjalnych szans i zagrożeń płynących z funkcjonowania obszarów przyrodniczo cennych zgodnie ze zrównoważonym rozwojem.

2. Obszary przyrodniczo cenne a zrównoważony rozwój

Pojęcie „obszar przyrodniczo cenny” jest szerszym zagadnieniem w stosunku do obszaru chronionego. Jedną z definicji obszaru przyrodniczo cennego mówi, że pod pojęciem tym kryje się „teren, na którym występuje organizm, gatunek lub zespół organizmów czy też nieożywiony twór, całe siedlisko, ekosystem, krajobraz, wyróżnione ze względu na ich rzadkość, typowość, użyteczność, symboliczność, walor estetyczny itd. Naturalność pochodzenia nie jest cechą konieczną; mogą to być układy, które dzięki działalności człowieka odtwarzają lub ilustrują naturalne struktury” [Ryszkowski 1984, s. 21]. Na uwagę zasługuje również definicja Grzegorza Dobrzańskiego, który za obszar przyrodniczo cenny uważa „obszar lądu lub morza o wysokiej różnorodności biologicznej, a także związanych z nim zasobów naturalnych i kulturowych, zasługujący na utrzymanie w stanie względnie niezmiennym” [Dobrzański 2000].

Na podstawie powyższych definicji autorka do form obszarów przyrodniczo cennych zalicza:

1. Formy ochrony obszarowej obejmujące:

- tradycyjne formy ochrony: parki narodowe i rezerваты przyrody;
- nowsze formy ochrony: parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu;
- europejskie formy ochrony: obszary „Natura 2000”.

2. Formy ochrony indywidualnej obejmujące: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

3. Ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne oraz ośrodki rehabilitacji zwierząt.

4. Tereny zieleni komunalnej i wyodrębnione strefy ochronne (np. parki miejskie, doliny rzek).

W Polsce (zob. tab. 1) 32,3% ogólnej powierzchni kraju objętych jest prawną ochroną obszarową, w tym: 23 parki narodowe stanowią 1% ogólnej powierzchni kraju, 1441 rezerwatów przyrody – 0,6%, 120 parków krajobrazowych – 8,0%, 418 obszarów chronionego krajobrazu – 22,3% oraz dodatkowo sieć „Natura 2000”, która składa się z [Wójcik 2011, s. 8-9; *Rozporządzenie Ministra Środowiska...* 2011]:

- 144 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) o łącznej powierzchni 55 711,7 km² (15,6% powierzchni lądowej Polski),
- 823 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO), łącznie ok. 11% powierzchni lądowej Polski.

Łącznie sieć „Natura 2000” obejmuje 19,7% powierzchni lądowej naszego kraju [*Poszerzenie sieci Natura 2000...*]. Należy zwrócić uwagę, że sieć „Natura 2000” pokrywa się w całości z parkami narodowymi, rezerwatami przyrody oraz w znacznej części z parkami krajobrazowymi i obszarami chronionego krajobrazu. Jej tworzenie jest procesem ciągłym.

Tabela 1. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w Polsce w okresie 1990-2009^a

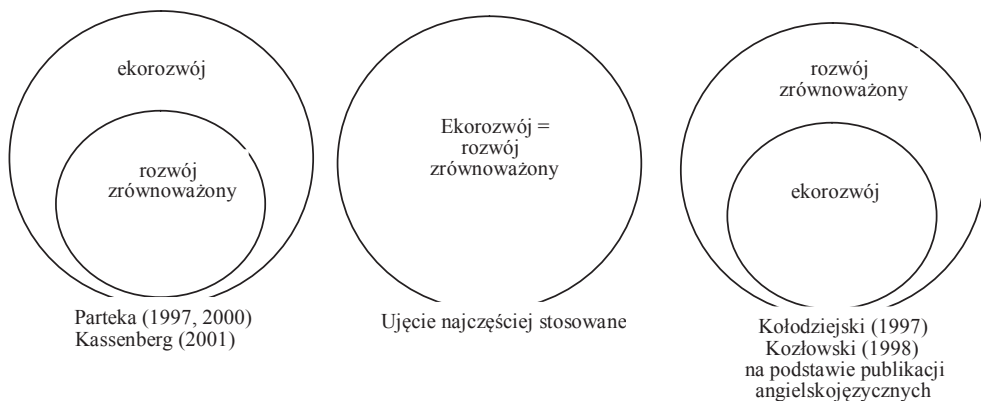
Forma ochrony przyrody	1990	1995	2000	2005	2009	
	(w tys. ha)					udział w ogólnej powierzchni kraju (%)
Parki narodowe	165,9	270,1	306,5	317,2	314,5	1,0
Rezerваты przyrody	117,0	121,3	148,7	165,2	173,6	0,5
Parki krajobrazowe ^b	1215,4	1930,8	2446,9	2516,9	2513,8	8,1
Obszary chronionego krajobrazu ^b	4574,8	5782,7	7137,7	7044,5	6969,1 ^{de}	22,3
Pozostałe formy ^c	brak	41,2	124,0	132,1	131,0	0,4
Ogółem	6073,1	8146,1	10163,8	10175,9	10102,0	32,3

a – bez obszarów sieci „Natura 2000”; *b* – do 1994 r. dane powiększone o powierzchnię rezerwatów przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, od 1995 r. bez rezerwatów przyrody, aby wyeliminować podwójne liczenie tej samej powierzchni (dotyczyło to ok. 1% powierzchni obszarów prawnie chronionych); *c* – stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe; *d* – bez pozostałych form ochrony przyrody, *e* – bez czterech obszarów chronionego krajobrazu województwa podkarpackiego o łącznej powierzchni 56006,6 ha, gdyż nie został uregulowany ich stan prawny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Ochrona Środowiska...* 2010, s. 280].

Przyszłość obszarów przyrodniczo cennych to nie tylko zachowanie walorów środowiska przyrodniczego, ale i funkcjonowanie społeczno-gospodarcze zgodne z ideą zrównoważanego rozwoju.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji zrównoważonego rozwoju. W art. 3 Ustawy – Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. czytamy: „zrównoważony rozwój rozumie się przez to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń”. Natomiast art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej mówi, że: „zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Na uwagę zasługuje też definicja Franciszka Piontka: „rozwój zrównoważony polega na trwałej poprawie jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez kształtowanie właściwych proporcji między trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym” [Piontek 2002, s. 15]. Idea zrównoważonego rozwoju odnosi się do wyżej wymienionych form obszarów przyrodniczo cennych, oprócz rezerwatów przyrody i parków narodowych (w szczególności ochrona ścisła), do których stosuje się ideę ekorozwoju. Dla rezerwatów przyrody i parków narodowych zachwiana jest harmonia ładów (ekologicznego, ekonomicznego, społecznego i przestrzennego), a dominujący jest ład ekologiczny (środowiskowy). Za Stefanem Kozłowskim za ekorozwój należy uznać rozwój oparty na kryteriach ekologicznych, czyli realizowany zgodnie z uwarunkowaniami przyrodniczymi, i lub kreowanie rozwoju społeczno-gospodarczego bez destrukcji zasobów przyrody [Kozłowski 2000, s. 83].

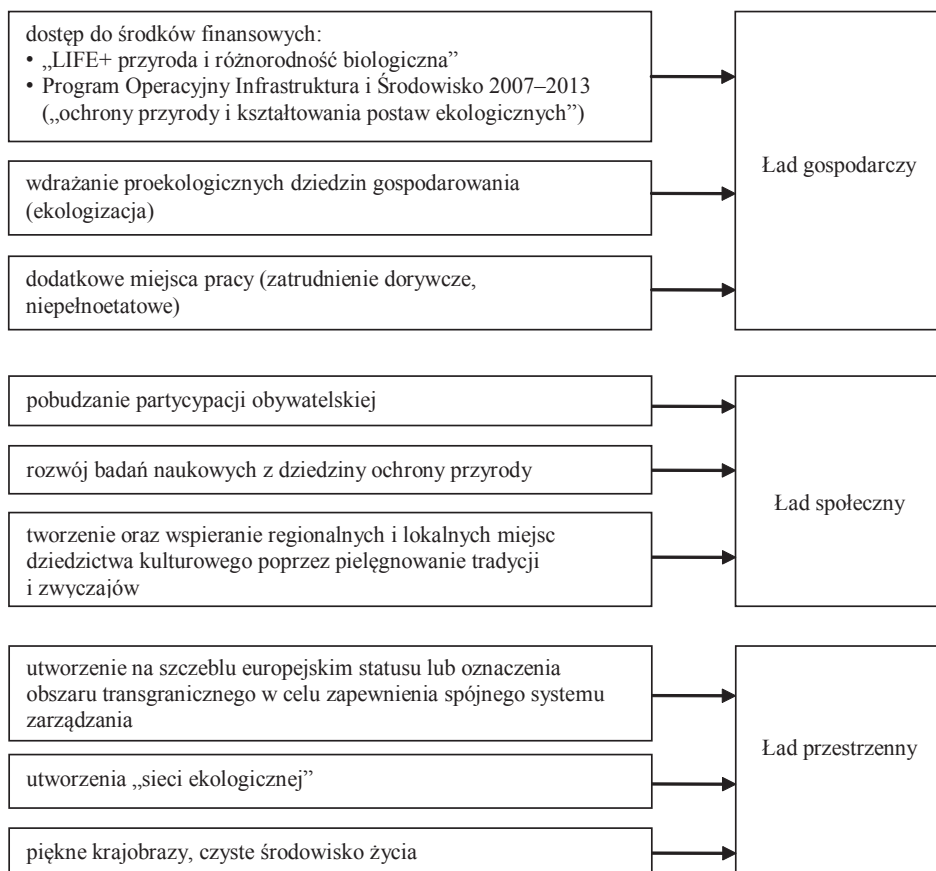

Rys. 1. Możliwe relacje pomiędzy zakresami znaczeniowymi terminów „rozwój zrównoważony” i „ekorozwój”

Źródło: [Parteka 1997; Parteka 2000; Kassenberg 2001, s. 25-34; Kołodziejcki 1997, s. 37-64; Kozłowski 1998; Kistowski 2003, s. 35].

3. Korzyści z funkcjonowania obszarów przyrodniczo cennych

Różnorodność biologiczna w dalszym ciągu ubożeje i stale spada. Do powstrzymania tego procesu należy wykorzystać funkcjonowanie obszarów przyrodniczo cennych, które łączą w swoim potencjale aspekty gospodarcze i finansowe oraz pobudzają do działania samorządy lokalne i regionalne, a także obywateli. Obszary przyrodniczo cenne przyczynią się do stworzenia spójnego systemu ochrony najbardziej wartościowych elementów środowiska przyrodniczego. Zwrócona zostanie uwaga na niedoceniane dotąd formy ochrony, takie jak: zieleń komunalna, parki miejskie, strefy ochronne czy ogrody botaniczne i zoologiczne. Potencjalne szanse płynące z funkcjonowania obszarów przyrodniczo cennych (identyfikowane jako ład środowiskowy) należy rozpatrywać według pozostałych ładów zrównoważonego rozwoju, takich jak gospodarczy, społeczny i przestrzenny.

Rys. 2. Korzyści społeczno-gospodarczo-przestrzenne obszarów przyrodniczo cennych

Źródło: opracowanie własne.

W obszarach przyrodniczo cennych upatruje się korzyści wynikających z możliwości pozyskania znacznych środków finansowych z Unii Europejskiej. Dla przykładu z programu „LIFE – przyroda” współfinansowane są projekty związane przede wszystkim z obszarami „Natura 2000”, mające na celu ochronę gatunków i siedlisk. Projekty takie powinny przynosić demonstracyjną wartość dodaną i przyczyniać się do upowszechniania dobrych praktyk dotyczących metod ochronnych i rodzajów podejścia w tym zakresie. Pod względem finansowym jest to największe, zarządzane bezpośrednio przez Komisję Europejską, źródło finansowania, które zostało celowo przeznaczone na ochronę środowiska. Program ten jest kluczowym narzędziem w realizacji celów polityki środowiskowej UE. Największym komponentem instrumentu LIFE jest „LIFE+ przyroda i różnorodność biologiczna”, ponieważ na jego realizację w latach 2007-2013 przeznaczono co najmniej 50% rocznego budżetu przyznanego na dotacje na działania (850 mln EUR) [Trwałość projektów... 2009, s. 6-8]. Komponent ten przeznaczony jest na finansowanie:

- ochrony gatunków lub siedlisk priorytetowych sieci „Natura 2000”,
- projektów przyczyniających się do powstrzymania procesu spadku różnorodności biologicznej.

Na uwagę zasługuje również Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013; w jego ramach realizowanych będzie 15 priorytetów, w tym jeden dotyczący ochrony przyrody i kształtowania postaw ekologicznych, na który przeznaczono 105,6 mln EUR (w tym 89,9 mln EUR z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego).

Obszarów przyrodniczo cennych nie należy traktować jako podlegających tylko ochronie przyrody (ochrona konserwatorska). Na obszarach tych można prowadzić działalność gospodarczą zgodną z zasadami zrównoważonego rozwoju (zob. tab. 2).

Tabela 2. Działalność gospodarcza w wybranych formach ochrony przyrody

Rodzaj działalności	park narodowy w tym ochrona:		park krajobrazowy	obszar chronionego krajobrazu	obszar „Natura 2000”
	ściśła	częściowa			
Ekoturystyka	-	+	+	+	+
Agroturystyka	-	x	+	+	+
Turystyka rowerowa	-	x	+	+	+
Turystyka masowa	-	x	x	+	+
Rolnictwo ekologiczne	-	x	+	+	+
Pielęgnacyjno-hodowlana gospodar- ka leśna	x	+	+	+	+
Pozyskiwanie runa leśnego, racjonal- na gospodarka łowiecka	-	-	x	+	+

-- niedopuszczalna; x – dopuszczalna; + – zalecana

Źródło: [Zielińska 2009, s. 110].

Spółeczność lokalna znajduje zatrudnienie (nowe miejsca pracy) i dodatkowe dochody w proekologicznej sferze aktywności gospodarczej. Należy zwrócić uwagę na aktywny udział społeczności i władz lokalnych w procesie zatwierdzania, planowania i ochrony przyrody (np. proces tworzenia sieci „Natura 2000”). Obszary te przyczyniają się do pielęgnowania tradycji i zwyczajów zarówno lokalnych, jak i regionalnych.

W odniesieniu do ładu przestrzennego dla obszarów przyrodniczo cennych należy na szczeblu europejskim utworzyć status lub oznaczenie obszaru transgranicznego (dla transgranicznych obszarów sieci „Natura 2000” czy nawet transgranicznych rezerwatów przyrody lub parków), aby zapewnić spójne zarządzanie. Dodatkowo powinna powstać „sieć ekologiczna” w celu utworzenia prawdziwej infrastruktury przyrodniczej zapewniającej powiązania funkcyjne pomiędzy wszystkimi obszarami chronionymi.

Obszary przyrodniczo cenne posiadają ponadto wiele użytków pozaekonomicznych, dotyczących sfery estetycznej czy etycznej (zob. rys. 3).

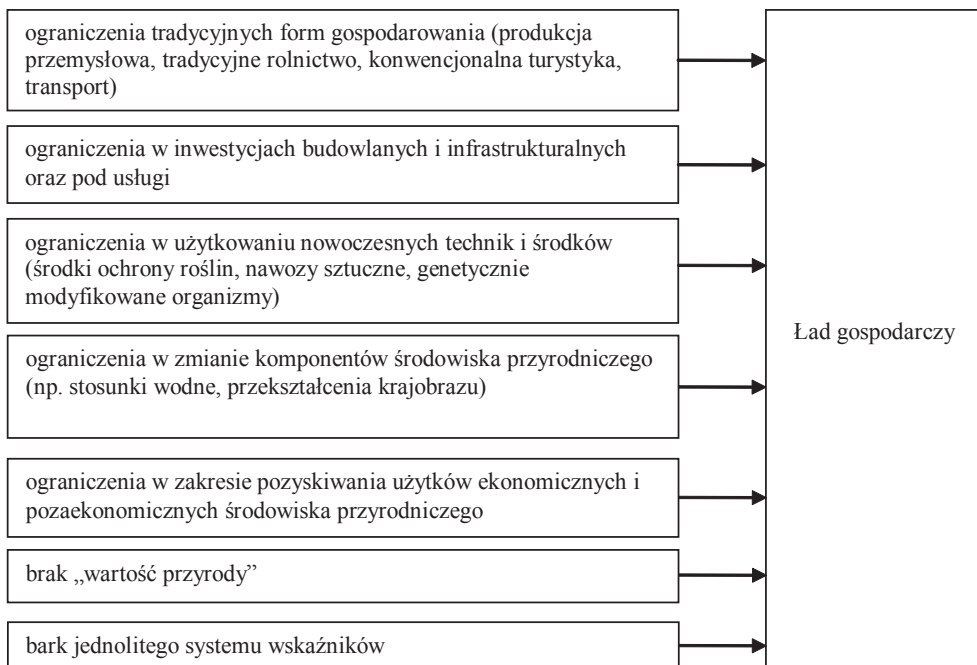
Rys. 3. Podstawowe pozaekonomiczne użytki obszarów przyrodniczo cennych

Źródło: [Czaja, Becla 2007, s. 231].

Do grup użytkowników pozagospodarczych należy zaliczyć wymiary: zachowania życia, rekreacyjny i wypoczynkowy, etyczny i filozoficzny, konsumpcyjno-użytkowy, poznawczy oraz estetyczny i kulturowy.

4. Ograniczenia upatrywane w obszarach przyrodniczo cennych

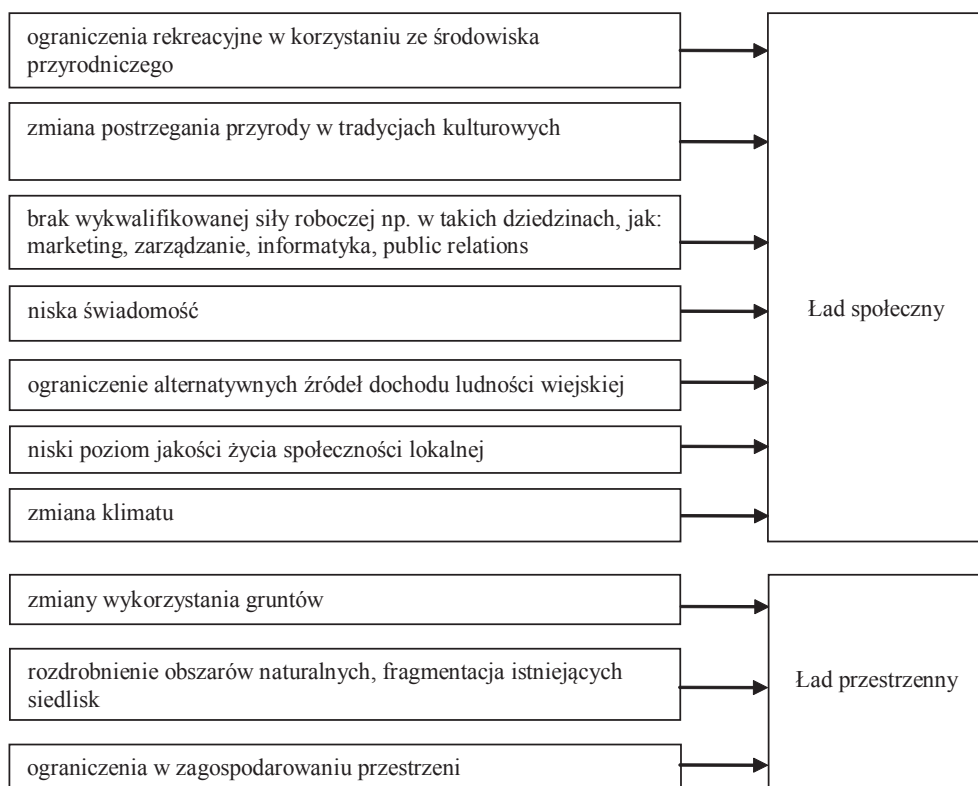
Zagrożeniem dla prawidłowego funkcjonowania obszarów przyrodniczo cennych jest błędne zarządzanie i nieuznawanie w ramach tradycyjnej ekonomii wartości gospodarczej naturalnego kapitału i usług ekosystemowych oferowanych przez te obszary.

Rys. 4. Zagrożenia gospodarcze obszarów przyrodniczo cennych

Źródło: opracowanie własne.

Brak również jednolitego systemu wskaźników, który byłby szybkim i łatwym narzędziem pozwalającym na podkreślenie głównych założeń i przedstawienie ogólnych tendencji związanych z obszarami przyrodniczo cennymi. System wskaźników pomógłby w ocenie wpływu polityk, strategii rozwojowych i konkretnych działań na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym. Dodatkowo wskazywałyby, w jaki sposób można te działania dostosować i ulepszyć.

Rys. 5. Zagrożenia społeczno-przestrzenne obszarów przyrodniczo cennych

Źródło: opracowanie własne.

W zagrożeniach społecznych na uwagę zasługuje brak zmian w podejściu społeczeństwa do postrzegania przyrody nie tylko w tradycjach kulturowych, ale również bardziej praktycznych, ukazujących funkcje spełniane przez ekosystem/przyrodę (ochrona przed erozją gleby, oczyszczanie ścieków). Niska świadomość społeczeństwa na temat istoty obszarów przyrodniczo cennych wynika m.in. z braku dostatecznej informacji i szeroko zakrojonych akcji popularyzatorskich. Społeczność lokalna widzi w obszarach prawnie chronionych zagrożenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Dlatego też potrzebne jest większe zaangażowanie mieszkańców oraz samorządów lokalnych i regionalnych w celu opracowania wysokiej jakości programów informacyjnych i szkoleniowych.

Do istotnych ograniczeń dotyczących przestrzeni należy zaliczyć zwiększenie o prawie 8% w stosunku do 1990 r. liczby terenów zabudowanych, które w chwili obecnej zajmują obszar ponad 12 500 km²; dotyczy to np. stref przemysłowych, osiedli mieszkaniowych, infrastruktury transportowej. Tak istotne zmiany wykorzystania gruntu doprowadzają m.in. do utraty siedlisk i ich degradacji oraz powodują

poważną fragmentację istniejących siedlisk [szerzej: *Monitorowanie wpływu unijnej polityki...* 2009].

5. Zakończenie

Znaczna liczba znanych dziś gatunków roślin i zwierząt jest zagrożona wyginięciem przede wszystkim z powodu rozwoju infrastruktury i rolnictwa, ale również ze względu na zmiany klimatyczne. Dlatego też ochrona przyrody poprzez obszary przyrodniczo cenne jest koniecznością nie tylko ekologiczną, ale ekonomiczną, społeczną i przestrzenną.

Przyszłość obszarów przyrodniczo cennych to zachowanie walorów środowiska przyrodniczego bez istotnego ograniczania funkcjonowania społeczno-gospodarczego, zgodnego z ideą zrównoważonego rozwoju. W funkcjonowaniu obszarów przyrodniczo cennych upatruje się pewnych zagrożeń, należy jednak zwrócić uwagę na ich niewykorzystany potencjał zarówno dla obecnych, jak i przyszłych pokoleń.

Literatura

- Czaja S., Becla A., *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Dobrzański G., *Rozważania na temat pojęcia obszarów przyrodniczo cennych*, maszynopis, Politechnika Białostocka, Białystok 2000.
- Ekonomia ekosystemów i bioróżnorodności. Raport wstępny*, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 2008.
- Kassenberg A., *Ocena ekoinnowacyjności w wybranych dokumentach strategicznych. Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju*, [w:] *Ekoinnowacyjność dokumentów strategicznych. Próba oceny*, Raport 1, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2001.
- Kistowski M., *Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategie rozwoju województw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk–Warszawa 2003.
- Kołodziejcki J., *Paradygmat równoważenia rozwoju regionalnego i lokalnego w uwarunkowaniach transformacji ustrojowej Polski*, „Opolskie Roczniki Ekonomiczne” 1997, t. XV.
- Kozłowski S., *Ekologiczne problemy przyszłości świata i Polski*, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, Warszawa 1998.
- Kozłowski S., *Ekorozwój. Wyzwanie XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Monitorowanie wpływu unijnej polityki w dziedzinie różnorodności biologicznej*, Komisja Europejska, wrzesień 2009, http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_indic/biodiversityindicators_pl.pdf, dostęp: 18.09.2010.
- Ochrona Środowiska 2010*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.
- Parteka T., *Planowanie strategiczne rozwoju zrównoważonego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1997.
- Parteka T., *Planowanie strategiczne w równoważeniu struktur regionalnych*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN”, t. CVIII, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

- Piontek F., *Sektorowość i integralność kapitału ludzkiego i przyrodniczego w procesie globalizacji*, [w:] F. Piontek (red.), *Kapitał ludzki w procesie globalizacji w zrównoważonym rozwoju*, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji w Bytomiu, Wisła 2002.
- Poszerzenie sieci Natura 2000 – długo oczekiwana decyzja Komisji Europejskiej*, tryb dostępu: <http://natura2000.org.pl/poszerzenie-sieci-natura-2000-%e2%80%93dlugo-oczekiwana-decyzja-komisji-europejskiej>, dostęp: 14.01.2011.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony (OSO) ptaków*, DzU 2011, nr 25, poz. 133.
- Ryszkowski L. (red.), *Ekologiczne, medyczne i socjologiczne przesłanki kształtowania obszarów przyrodniczo cennych*, Warszawa–Poznań 1984.
- Trwałość projektów w ramach instrumentu LIFE – przyroda i zarządzanie nimi przez Komisję*, Europejski Trybunał Obrachunkowy, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg, sprawozdanie specjalne nr 11/2009.
- Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska*, DzU 2008, nr 25, poz. 150.
- Wójcik B., *Raport nt. zmian w tworzeniu sieci Natura 2000 w Polsce w latach 2009-2011*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa, marzec 2011.
- Zatrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010 i w przyszłości. Utrzymanie usług ekosystemowych na rzecz dobrobytu człowieka*, Komisja Wspólnot Europejskich, Komunikat Komisji KOM(2006) 216, Bruksela, 22.5.2006.
- Zielińska A., *Abilities of running an economic activity on protected areas*, „Economics & Sociology” Scientific Papers, vol. 2, no. 2, Centre of Sociological Research, Foundation of International Studies, Kyiv–Ternopil (Ukraina) 2009.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE NATURAL VALUABLE AREAS – A CHANCE OR A THREAT?

Summary: The following forms are included into the natural valuable areas: the forms of protected areas, the forms of individual protection, botanical gardens, zoological gardens and the rehabilitation centres for animals, greenery and tree-covered areas. At present wildlife conservation and sustainable using its resources have an impact on the harmonious coexistence of actions of a man and an environment. The natural valuable areas contribute to preserve ecosystems and to stop the process of losing biological diversity. They are the practical necessity both for present and future generation. In functioning the natural valuable areas one seeks a certain threat, however, one should pay attention to their unused potential, socio-economic and spatial one.

Keywords: sustainable development, natural valuable areas.